

www.amu.edu.az

TƏBİB

Təsisçi: Azərbaycan Tibb Universiteti

Qəzet 1933-cü ildən çıxır

№-20 (1803) 29 noyabr 2024-cü il

COP29 çərçivəsində Səhiyyə Nazirliyi və ÜST-ün təşkilatçılığı ilə panel müzakirəsi keçirilib

ATU-nun rektoru, professor Gəray Gəraybəyli tədbirdə iştirak edib

səh. 2

ATU-nun kafedra müdiri COP29 müzakirələrinə qatılıb

səh. 2

Əməkdaşlarımızın ixtirası beynəlxalq patent alıb

səh. 5

Boğaz xəstəlikləri: əlamətlər oxşar olsa da, səbəblər müxtəlifdir

səh.5

II Müalicə-profilaktika fakültəsinin dekanı Elmi Şurada hesabat verib

Rektor, professor Gəray Gəraybəyli: Öz üzərində işləməyən müəllim pedaqoji fəaliyyətini yüksək səviyyəyə çatdırma bilməz

səh. 3

Ağciyərlərin xroniki obstruktiv xəstəliyi ölümün əsas səbəblərindəndir

Rafiq Bayramov: Tütünçəkmə, kimyəvi maddələrin inhalyasiyasına məruz qalma, havanın çirklənməsi əsas risk faktorlarıdır

səh. 4

Şəkərli diabet təbəət çərçivəsini aşaraq sosial problemə çevrilib

Könül İsmayılova: Prediabetin profilaktikası və müalicəsi prosesini aktivləşdirmək vacibdir

səh. 7

Universitetimizin 105 yaşlı kafedrası

İnsan anatomiyası və tibbi terminologiya kafedrasında tələbələr tarixi köklərlə müasir texnologiyaların sintezi əsasında öyrədilir

səh.6

COP29 çərçivəsində Səhiyyə Nazirliyi və ÜST-ün təşkilatçılığı ilə panel müzakirəsi keçirilib

ATU-nun rektoru, professor Gəray Gəraybəyli tədbirdə iştirak edib

"İqlim və Sağlamlıq üzrə Bakı COP Sədrliklərinin Varislik Koalisiyası"nın yaradılması təşəbbüsüdür. İqlim dəyişikliyi və sağlamlıqla bağlı fəaliyyətin davamlılığının təmin edilməsi sağlamlığın iqlim dəyişikliyi gündəliyinin mərkəzinə uğurla yerləşdirilməsi üçün çox vacibdir. İqlim dəyişikliyi gündəliyi indi səhiyyə gündəmindən ayrılmazdır. Hesab edirəm ki, Bakı Konfransındakı müzakirələr bu hərtərəfli gündəliyin irəliləməsinə güclü təkan verəcək".

Panel müzakirəsində, həmçinin ÜST-ün ölkə ofisinin rəhbəri Hande Harmancı, Afrika üzrə İqlim Dəyişikliyi, Sağlamlıq və Ətraf Mühit Qrupunun regional rəhbəri Yeremiya Muşoşo, Azərbaycanın səhiyyə nazirinin müavini Nadir Zeynalov, Azərbaycan Tibb Universitetinin rektoru, professor Gəray Gəraybəyli, İcbari Tibbi Sığorta üzrə Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Zaur Əliyev, İsrail Səhiyyə Nazirliyi Ətraf Mühit Epidemiologiya Departamentinin müdiri İzabella Karakis, TƏBİB-in İcraçı direktoru Vüqar Qurbanov və digərləri iştirak ediblər.

"İqlim dəyişikliyi sağlamlığa təsiri ilə bağlı iki fakt qeyd edəcəyəm. Birincisi, iqlim böhranının sağlamlıq böhranı olduğunu ifadə edən ÜST-ün Baş katibi dr. Tedrosun sözləridir.

Növbəti beş ildə "Yaşıl" xəstəxanalar layihəsi real ola bilər

İkinci bəyanat ondan ibarətdir ki, iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə üç əsas sütun vasitəsilə gücləndirilməlidir". Trend xəbər verir ki, bu barədə səhiyyə naziri Teymur Musayev COP29 çərçivəsində keçirilən mətbuat konfransı zamanı deyib.

"Birinci sütun tibb mütəxəssislərinin inkişafıdır. İkincisi, yeni texnologiyaların tətbiqi və rəqəmsallaşmadır. Üçüncüsü, yeni iqtisadiyyatın tətbiqidir.

Bu ildən Azərbaycan Tibb Universitetinin 2-ci kurs tələbələri üçün iqlim dəyişikliyi və sağlamlıq fənni tədris edilir. İnanırıq ki, müasir texnologiyalara əsaslanan davamlı tibb təhsili bu ideyanın tez və sürətli həyata keçirilməsini təkmilləşdirə bilər.

Beləliklə, biliklərimizi təkmilləşdirməyə lazım olan vaxt çox qısadır, ona görə də qısa müddət ərzində hədəflərimizə nail ola bilirik. Növbəti beş il ərzində tədris "Yaşıl" xəstəxanalar layihəsi tamamilə real ola bilər", - deyir nazir əlavə edib.

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası (COP29) çərçivəsində "İqlim dəyişikliyi sağlamlığa təsirlərinə hazırlıq və onlara cavab olaraq səhiyyə sahəsində kadr potensialının gücləndirilməsi" mövzusunda panel müzakirəsi keçirilib. Tədbir Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi və Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı tərəfindən təşkil olunub.

Açılış nitqi ilə çıxış edən səhiyyə naziri Teymur Musayev vurğulayıb ki, COP29 çərçivəsində aparılan müzakirələr zamanı müvafiq nəticələr əldə olunub və bu istiqamətdə atılacaq növbəti addımlar müəyyənləşib: "COP29 çox uğurlu, məhsuldardır və şübhəsiz, iqlim dəyişikliyi hərəkatı tarixində öz irsini qoyacaq. İlk dəfə olaraq

insan inkişafına vahid yanaşma gündəmə gətirilib. İqlim dəyişikliyi sağlamlığa təsiri müzakirələrin mərkəzinə çevrilib, iqlim və sağlamlıq üçün yeni paradigma irəli sürülüb".

Nazirin sözlərinə görə, panel müzakirəsinin əsas məqsədi istənilən səhiyyə sisteminin ən vacib komponenti olan səhiyyə işçi qüv-

vəsindən istifadə etməklə iqlim dəyişikliyi sağlamlığa təsirlərini azaltmaq üsullarını müəyyən etməkdir: "Həkimlər, tibb bacıları və tibb texnikləri tək səhiyyə işçiləri deyil, həm də sağlam cəmiyyətin sütunlarıdır. Səhiyyə mütəxəssislərinin hazırlanması uzunmüddətli, kifayət qədər investisiya tələb edən bir prosesdir və biz səhiyyə təminatçılarının qlobal çatışmazlığı ilə üzləşirik".

Nazir COP29-un gələcək iqlim fəaliyyətinin formalaşdırılması üçün bir platforma olaraq unikal rola malik olduğunu vurğulayıb: "Diqqətçəkən nailiyyətlərdən biri

Tədris işləri üzrə prorektor aralıq qiymətləndirməni izləyib

Noyabrın 27-də Azərbaycan Tibb Universitetinin Tədris işləri üzrə prorektoru, professor Nazim Pənahov İmtahan Mərkəzində keçirilən aralıq qiymətləndirmənin gedişatı ilə tanış olub.

İmtahan şəraiti ilə yaxından tanış olan prorektor, eyni zamanda tələbələrin hər hansı problemlə üzləşib-üzləşmədikləri ilə maraqlanıb. O, imtahanın yaxşı təşkil edildiyini, cədvəllərin qaydasında olduğunu, aralıq sorğuya bəzi istisnalarla proqrama uyğun keçilən mövzulara dair sualların salındığını bildirib.

Aralıq qiymətləndirmənin üstünlüyü ondadır ki, nəticələr kompüter vasitəsilə tələbənin özünə məlum olur. Bu sorğu ilk növbədə imtahanqabağı hazırlığın, səfərbərliyin əsas göstəricilərindən biridir.

İmtahan Mərkəzinin müdiri Ülker Cəfərova, Tədris Departamentinin müdiri Kamandar Yaqubov və imtahana nəzarət qrupunun rəhbəri Pəri İsaqova aralıq qiymətləndirmənin təşkilatı, aparılması ilə bağlı yenilikləri bölüşüblər. Qeyd edilib ki, aralıq qiymətləndirmə bu ayın 23-dən başlayıb. Yeni tədris ilində universitet

rəhbərinin və Böyük Elmi Şuranın qərarı ilə digər kurslardan fərqli olaraq I kurs tələbələrinə heç bir test verilmir. Yeni əvvəlki illərdə həm kollokviuma, həm də imtahana düşən testlər sistemdə görünürdü. İndi isə I kurs tələbələri yalnız kitab oxumaqla testin suallarını cavablandırma bilərlər. İkinci yenilik kollokvium

həftəsinin müəyyənləşdirilməsidir. Müalicə-profilaktika fakültələrində kollokvium həftəsi noyabrın 23-dən 30-dək, digər fakültələrdə isə noyabrın 30-dan dekabrın 6-dək olacaq. Həmin müddətdə tələbələr dərse gəlmir, kollokvium bitəndən sonra ənənəvi qaydada dərslərə davam edirlər. Bu yenilik, həmçinin apellyasiya şikayətlərinin azalmasını da stimullaşdırır. Ümumilikdə imtahanların rahat keçdiyi, nəzarətçilərin öz işlərinə məsuliyyətlə yanaşdıqları vurğulanıb.

Şikayətlərin araşdırıldığı xüsusi otağa da baş çəkən prorektor, Apellyasiya Komissiyasının üzvləri ilə görüşərək tələbələrin daha çox narazı qaldığı məqamlarla maraqlanıb. O, şikayətlərin motivi ilə yerində tanış olaraq, imtahan prosesinə cavabdehlik daşıyan şəxslərə lazımı tapşırıq və tövsiyələrini verib.

Əməkdaşımız "Sülh və firavanlıq üçün ekoloji körpü" də çıxış edib

ADA Universitetində Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin dəstəyi ilə Xəzər Həftəsi çərçivəsində "Sülh və firavanlıq üçün ekoloji körpü" adlı forum keçirilib.

Forum çərçivəsində Ceysmtaun Fondunun İdarə Heyətinin üzvü, ABŞ-ın Azərbaycandakı sabiq səfiri, beynəlxalq ekspert Metyu Brayzanın moderatorluğu ilə "Qarabağın yenidən qurulmasına təkan verən dinc gələcəyin qurulması: Yaşıl enerji həllərinin tətbiqi, dayanıqlı iş yerlərinin yaradılması və ağıllı kəndlərin qurulması" və digər mövzularda panel müzakirələr aparılıb.

Ölkəmizin ev sahibliyi etdiyi COP29 konfransı çərçivəsində təşkil edilən bu forumda geniş təcrübəyə malik yerli və xarici ekspertlər çıxış ediblər. Hökumətin məcburi köçkünlərin öz evlərinə qayıtmasına hərtərəfli kömək göstərdiyi,

onların həyatını rahatlaşdırmaq üçün mühüm tədbirlər gördüyü vurğulanıb. Eyni zamanda iqlim dəyişikliyi göstəricilərinin araşdırılması, ətraf mühitin mühafizəsi, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə lazımı infrastrukturun yaradılması, o cümlədən əhalinin sağlamlığının qorunması ilə bağlı problemlərə toxunulub.

Forumda qatılan ATU-nun Tədris Onkoloji Klinikasının həkim-radioloqu Cəlalə Axundova panel müzakirələrində çıxış edib. O daha çox sağlamlıq məsələlərinə diqqət çəkərək, dünyada ölümün səbəbləri sırasında ilk yerlərdən birini tutan xərçəng xəstəliyinin Azərbaycanda da geniş yayıldığını bildirib. Qeyd edib ki, ekoloji problemlər,

xüsusilə havanın uzunmüddətli çirklənməsi onkoloji xəstəliklərin artmasına səbəb olur. Həmçinin torpaq və suyun kimyevi tullantılarla çirklənməsi səbəbindən qida məhsullarına zərərli kimyəvi əlavələr qarışır ki, bu da orqanizmdə müxtəlif xərçəng formaları yaradır. Onun sözlərinə görə, iqlim dəyişikliyi, havanın hərəratının yüksəlməsi nəticəsində infeksiyaların sayının çoxalması da xərçəng riskini artırır faktorlardandır. Məhz

bu baxımdan forumda ekoloji problemlərin müzakirəyə çıxarılmasının əhəmiyyətindən söz açaraq, təmiz ətraf mühitin və "yaşıl artım"ın onkoloji xəstəliklərin də azalmasına müsbət təsir göstərəcəyini söyləyib.

Forumda işğaldan azad edilmiş ərazilərə Böyük Qayıdış çərçivəsində Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə bərpa və yenidənqurma, ağıllı kəndlərin və yaşıl zonaların qurulması məsələləri haqqında iştirakçılara məlumat verilib.

Noyabrın 11-də COP29 konfransı çərçivəsində Yaşıl Zonada yerləşən Milli QHT Forumunun Pavilyonunda "İqlim Böhranında QHT-lərin Rolunun Gücləndirilməsi: Kənd Təsərrüfatının Davamlılığı, Su İdarəçiliyi və Qida Təhlükəsizliyinə dair əməkdaşlıq yanaşmaları" adlı panel müzakirəsi baş tutub.

ATU-nun kafedra müdiri COP29 müzakirələrinə qatılıb

Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondu (BAMF) tərəfindən təşkil olunan bu tədbirdə yerli və beynəlxalq ekspertlər QHT-lərin iqlim böhranına qarşı fəaliyyətlərini gücləndirmək üçün konkret görüləcək işləri və əməkdaşlıq imkanlarını müzakirə ediblər. Belçikadan dəvət olunmuş Angelé Kédaitiené, Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin nümayəndəsi Leyli Ağayeva, Azərbaycan Qida Təhlükəsizliyi İnstitutunun (AQTİ) nümayəndəsi Aysel Səlimova, Torpaqşünaslıq və Aqrokimyə İnstitutunun direktoru, professor Əlvəzət Quliyev, "4 Bərpa Olunan Enerji və Enerji Səmərəliliyi üzrə Ərəb Platforması" təşkilatının prezidenti Kamel Esseghairi mövzu ilə bağlı çıxışlar ediblər.

Tədbirdə iqlim böhranına qarşı fəaliyyətləri gücləndirmək üçün konkret görüləcək işlər və əməkdaşlıq imkanları müzakirə olunub, iqlim dəyişikliyi kənd təsərrüfatı və qida təhlükəsizliyinə təsirlərini azaltmaq üçün QHT-lərin rolunu vurğulayan təkliflər səndirilib. Qeyd olunan müzakirələrdə ATU-nun Qidalanma və Tibbi Ekologiya kafedrasının müdiri, dosent Fəridə Əli də iştirak edib.

Əməkdaşımız noyabrın 15-də BAMF və "Sülhün Kökləri" təşkilatının təşkilatçılığı ilə "Sülhün, Torpağın və Ekosistemlərin Minatəmə və Kənd Təsərrüfatı Vasitəsilə Bərpası" mövzusunda panel müzakirəsində iştirak edib. F.Əli "Post-konflikt ərazilərdə suvarma, torpağın bərpası və icmaların yaşayış imkanlarını dəstəkləmək üçün bərpaolunan enerjinin praktik tətbiqləri" mövzusu ətrafında aparılan müzakirələrə qatılıb.

II Müalicə-profilaktika fakültəsinin dekani Elmi Şurada hesabat verib

Rektor, professor Gəray Gəraybəyli: Öz üzərində işləməyən müəllim pedaqoji fəaliyyətini yüksək səviyyəyə çatdırma bilməz

Noyabrın 26-da Böyük Elmi Şuranın növbəti iclası keçirilib. İclası açan ATU-nun rektoru, professor Gəray Gəraybəyli ilk öncə Əczaçılıq toksikologiyası və kimya kafedrasının müdiri, professor Eldar Qarayevi 60 illik yubileyi münasibətilə təbrik edib, ona işlərində yeni-yeni uğurlar diləyib.

Bundan sonra gündəlikdə duran məsələlər diqqətə çatdırılıb. II Müalicə-profilaktika fakültəsinin dekani, dosent İsrail Məhərrəmbəylinin "Azərbaycan Tibb Universitetinin II Müalicə-profilaktika fakültəsində tədrisin vəziyyəti və

sində 132 nəfər yardımçı personal kömək edir ki, bunlardan da 57 nəfəri baş laborantdır. Fakültədə 2353 tələbə var ki, onlardan 1722-i Azərbaycan, 182-si rus, 449-u isə ingilis bölməsində təhsil alır. Təhsil alanlardan 586 nəfəri xarici ölkə

da obyektivlik gözləməyə kömək edir və öyrədici xarakter daşıyır. Bu metodika həm də tələbələrə fənnə, tədrisə düzgün münasibət, qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaqda prinsiplə, inadkar olmaq kimi əhəmiyyətli, həmçinin dəyərli keyfiyyətlərin meydana çıxmasında və formalaşmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır".

Kafedralarda professor-müəllim heyətinin dərse davamiyyətinə diqqət yetirildiyini söyləyən dekan bildirib ki, pedaqoji ustalığı artır-

elmi işlərə cəlb edilməsinə diqqət göstərilir: "Hazırda fakültəmizdə TEC xətti ilə 100-dən çox tələbə elmi dərnlərdə çalışır. Cari ildə fakültədə TEC-in konfransında 100-dən çox məruzə dinlənilib. Onlardan 2022-ci ildə Fəridə Ağayarı və Səbinə Hüseynzadə Tacikistanda, 2023-cü ildə isə Hollandiyada, 2024-cü ildə Eldar Baxşəliyev Hollandiyada və eləcə də Gülgün Məmmədli Özbəkistanda keçirilən beynəlxalq konfranslarda çıxış edərək müvafiq yerlər tutub və

görməsinə, eyni zamanda sosial layihələrin həyata keçirilməsinə və tələbələrin iştirakı ilə elmi konfransların təşkilinə məsuliyyətlə yanaşılır. Bütün fakültələrdə dekan birinci şəxsdir və onlar tədris, ictimai nəzarət və eləcə də elmi işin aparılması proseslərində həlledicidirlər. Təbiidir ki, artıq tələbə auditoriyası köhnə üsullarla aparılan tədris prosesini qəbul eləmir. Bəzən tələbələr mənə müraciət edirlər ki, filan müəllimi dəyişin. Bəli, müasir dövrdə fərd olaraq müəllim deyil, onun yaradıcı bacarıqları prioritetdir. Və təbi ki, öz üzərində işləməyən müəllim heç vaxt pedaqoji fəaliyyəti yüksək səviyyəyə çatdırma bilməz. Təəssüf ki, hər bir kafedrada belə əməkdaşlar da var. Əgər əməkdaş heç bir elmi işlə məşğul olursa, onun pedaqoji fəaliyyəti nəyin üzərində qurulacaq? Bu gün dünyada yeni tədris üsulları yaranıb. Hazırda müəllimlərin pedaqoji sərişəsini artırmaq, yeni innovativ üsullardan istifadə bacarığını təkmilləşdirmək məqsədilə yeni müddətə seçilən və yaxud ilkin müəllimlik fəaliyyətinə başlayan əməkdaşlar üçün universitetimizin Tibb və sağlamlıq elmləri kafedrasında "Pedaqoji peşəkarlığın artırılması təlimləri" adı altında kurslar təşkil olunub ki, bu da məhz müəllimlərin təkmilləşməsinə böyük rol oynayır".

Rektor onu da bildirib ki, hazırda universitetimizdə təhsil alan hər bir xarici tələbə gələcəkdə ölkəmizin elm və təhsilinin, mədəniyyətinin potensial təbliğçisidir. Buna görə də onlara yüksək səviyyədə təhsil vermək, diqqət göstərmək üçün xarici dili mükəmməl bilən müəllimlərin sayı artırılmalıdır. Çıxışında müəllimlərin elmi-pedaqoji sərişələrinin yüksəldilməsində elmi-tədqiqat işlərinin vacib rolundan danışan rektor, nizam-intizam məsələsinə də toxunub.

Testlərin hazırlanması, davamiyyət limitinin keçilməsi və digər suallara aydınlıq gətirildikdən sonra müxtəlif məsələlərə baxılıb. Dərmanların alınma texnologiyası və əczaçılıq işinin təşkilatı ixtisası üzrə əyani doktorant Şirəliyev Bəhrüz Əvəz oğlunun təhsilini qi-yabi formada davam etdirməsinə münasibət bildiren şura üzvləri, "Mübadilə proqramlarında iştirak edən təhsilalanların, akademik və inzibati heyətin seçimi və mübadilə proqramlarında iştirak edən təhsilalanların kreditlərinin tanınması" üzrə komissiyanın, həmçinin "Tədris idman kompleksini" və "Təbib" idman klubunun bazasında yeni "TƏBİB" Tədris İdman Mərkəzinin yaradılmasını təsdiqləyib.

Bundan başqa, Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən göndərilən, İctimai Səhiyyə və İslahatlar Mərkəzi tərəfindən hazırlanmış klinik protokol və eləcə də patentlərin əldə olunmasının stimullaşdırılması üçün mükafat məbləğləri məsələlərinə münasibət bildiren Böyük Elmi Şura öz işini elmi adları təsdiq etməklə yekunlaşdırıb.

M.ƏLƏKBƏRLİ

gənc mütəxəssislərin hazırlanmasının yaxşılaşdırılması işində kollektiv qarısında duran vəzifələrə dair hesabat məruzəsi dinlənilib.

Çıxışına fakültənin yaranma və inkişaf tarixi ilə başlayan dekan, kollektiv qarısında duran məsələləri nəzərə çatdırıb. O bildirib ki, fakültənin əsas vəzifəsi respublika səhiyyəsinin müxtəlif sahələri üçün mütəxəssislər hazırlamaqdan ibarətdir: "Kollektivimiz öz məsuliyyətini dərk edərək, yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin hazırlanması üçün fəaliyyətini normativ sənədlərə uyğun həyata keçirir. Belə ki, 2019/2024-cü tədris illərində fakültə əməkdaşları Azərbaycan Respublikasının "Təhsil qanunu", "Dövlət ali təhsil müəssisəsi haqqında Əsasnamə"-ni, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Ali təhsil müəssisələrinin bakalavriat və magistratura səviyyələrində və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının magistratura səviyyəsində kredit sistemi ilə tədrisin təşkili Qaydaları"-ni, səhiyyə və təhsil nazirlərinin, habelə ATU rektorunun əmrlərini, Elmi Şuranın qərar və metodik göstərişlərini və digər normativ sənədləri rəhbər tutaraq tədris prosesinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, tələbələrin ümumbəşəri və milli dəyərlər əsasında tərbiyə edilməsinə çalışır".

Sözünə davam edən natıq fakültənin strukturunu, elmi şurası və ictimai təşkilatlarının fəaliyyəti haqqında da ətraflı məlumat verib: "Hazırda fakültənin nəzdində fəaliyyət göstərən 17 kafedrada 464 nəfər professor-müəllim və texniki heyət üzvü çalışır. Bunlardan 3 nəfəri AMEA-nın müxbir üzvü, 48 nəfəri elmlər doktoru-professor, 106 nəfəri elmlər namizədi-dosent, 164 nəfəri assistent, 14 nəfəri baş müəllimdir. Ümumilikdə 332 nəfər professor-müəllimə təlim-tərbiyə prosesinin uğurla həyata keçirilmə-

vətəndaşlarıdır".

İ.Məhərrəmli qeyd edib ki, fakültədə tədris prosesi Elm və Təhsil Nazirliyinin müvafiq qərarı ilə təsdiq edilmiş Əsas (baza) ali tibb təhsilinin ixtisas üzrə təhsil proqramına uyğun yeni standartla həyata keçirilir: "Yeni standartda tibb ixtisasına uyğun yeni fənlər (Klinik bacarıqlar, torakal cərrahiyyə, kardiocərrahiyyə, plastik cərrahiyyə, təcili tibb) yer alıb. Bunları nəzərə alan dekanlıq Tədris Departamenti və İnnovasiya və keyfiyyətin idarə olunması şöbəsi birlikdə bu fənlər üzrə tədris proqramları hazırlayıb, mühazirə və seminarların təqvim-mövzu planı tərtib edilib. Bu baxımdan fakültə əməkdaşları tədris planının yerinə yetirilməsini dər ilinin ilk günlərindən nəzarət altına alaraq, tədris prosesinin düzgün təşkil edilməsinə, onun səmərəsinin artırılmasına çalışır. Dərs ilinin ilk günlərindən tədris işi fakültə kafedralarının əsas fəaliyyətini təşkil edir, kafedraların illik iş planları təsdiq olunub və plana uyğun iş qurulub. Bununla yanaşı, tədris yükünün əməkdaşlar arasında bölünməsinə nəzarət olunub, dərs cədvəlləri, ayrı-ayrı fənlər üzrə təqvim-mövzu planları tərtib edilib. Bunun bariz nümunəsi olaraq, 2022-ci ildə tibb təhsilinin fənn proqramları beynəlxalq akkreditasiyadan keçib və sertifikatla təltif olunub. 2020/21-ci ildən tədris proqramının lazımı səviyyədə mənimsənilməsinə təmin etmək üçün nəzəri kafedralarda slayd təqdimatından, klinik kafedralarda isə fənlər üzrə klinik bacarıqların yoxlanılmasından istifadə olunur. Bu da tələbələrin hələ kurs imtahanlarından xeyli əvvəl tədris proqramını nə dərəcədə mənimsənməsini, hansı çətinliklərlə üzleşdiklərini müəyyənləşdirməkdə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Tədris prosesində sərbəst işlərin qəbul edilməsi fənn üzrə yekun-

maq və tədrisin effektivliyini yüksəltmək üçün müəllimlərin qarşılıqlı dərslərini dinləmə və kafedra müdirlərinin nəzarət məqsədilə dərslərdə mütəmadi iştirakı kimi tədbirlər həyata keçirilir: "Artıq 2021/2022-ci tədris ilindən klinik bacarıqları mükəmməl və son klinik protokollarda əksini tapanmış qaydalara uyğun şəkildə öyrənmək üçün fakültənin 5-ci və 6-cı kurs tələbələri İ.Seçenov adına I Moskva Tibb Universitetinin Bakı filialının Bakı Sağlamlıq Mərkəzində yerləşən Tədris-Simulyasiya Mərkəzində cədvəllər üzrə treninqlərdə iştirak edirlər. Treninqlər əsasən Cərrahi xəstəliklər, Uşağ xəstəlikləri, Daxili xəstəliklər və Ginekologiya fənləri üzrə klinik bacarıqları əhatə edir ki, bu da tələbələrin marağından irəli gəlir. Bundan başqa, tədris prosesinin gedişatı müntəzəm surətdə kafedra iclaslarında təhlil olunaraq geniş müzakirə edilir və onun təkmilləşdirilməsi üçün müxtəlif tədbirlər həyata keçirilir. Məlumdur ki, tədrisin səviyyəsi ayrı-ayrı fənlər üzrə tələbələrin ilkin mənimsəmə və keyfiyyət göstəricilərinə görə qiymətləndirilir. 2023/24-cü tədris ilinin qış imtahan sessiyasında iştirak edən 2148 tələbədən 2071-i semestri akademik borc olmadan başa vurub ki, bu da ilkin mənimsəmənin 96,4% olduğunu göstərir. Bundan başqa, məcburi tədris fənnini keçib, lakin imtahanda "qeyri-müvəffəq" qiymət alan və fənlərin mənimsənilmə ardıcılığına görə dərslərə buraxılmayan tələbələr üçün payız semestrində dinləmələr təşkil edilib. 116 tələbə 46 fəndən 212 halda, yaz semestrində isə 155 tələbə 55 fəndən 266 halda təkrar dinləmələrə cəlb olunub".

Çıxışında tələbələrə tədris fəaliyyətinin aktivləşməsinə Tələbə Elmi Cəmiyyətinin və onun tərkibində fəaliyyət göstərən dərnlərin rolundan danışan dekan vurğulayıb ki, kafedralar tələbələrin

sertifikatlarla təltif olunublar. Həmçinin Fidan Seyfullayeva, Həmid Səfəri və Zibər Yusifli Naxçıvanda keçirilən "Tibb tələbələri və gənc tədqiqatçıların respublika konfransı"-nda universitetimizi müvəffəqiyyətlə təmsil ediblər.

Fakültənin fəaliyyət istiqamətlərindən biri də, tələbələr arasında mədəni-sosial işin təşkili və tərbiyyə işi aparılmasıdır. Hazırda universitetin nəzdində fəaliyyət göstərən dərnlərdə, teatr klubunda, eyni zamanda idman klubunda çoxsaylı tələbələrə bölmələr üzrə iştirak edir. 2021-ci ildə ATU-nun 90 illik yubileyinə həsr olunmuş fakültələrarası idman yarışında iştirak edən II MPF tələbələri ümumi xal hesabına görə I yerə layiq görülərək, diplom və kubokla mükafatlandırılıblar".

Məruzə ətrafında çıxış edən Ümumi cərrahiyyə kafedrasının müdiri Elçin Ağayev, Ailə təbabəti kafedrasının müdiri İbrahim İsayev, Patoloji anatomiya kafedrasının müdiri Ədalət Həsənov və ATU-nun İctimai Nəzarət və Məsləhət Şurasının üzvü Aidə Bəndəliyeva dekanlığın işini yüksək qiymətləndiriblər. Natıqlar İsrail müəllimin tələbələrə sevgi və qayğısından bəhs edib, onların problemlərini daim nəzarətdə saxladığını və tələbələrin yaxın dostu olduğunu dilə gətiriblər. Çıxışlarında dekanlıqla kafedraların operativ əlaqəsinin ümumi fəaliyyətin effektivliyini əhəmiyyətli surətdə artırdığını bildiren natıqlar, mövcud problemlərə dair bir sıra təkliflərini də səsləndiriblər.

Müzakirələri yekunlaşdıran rektor, professor Gəray Gəraybəyli son illər dekanlıqların işində böyük dönüş yarandığını, tədris prosesinin müasir tələblərə uyğun qurulduğunu vurğulayıb: "Mən də burada deyilənlərlə həmfikirəm ki, dekanlıq tərəfindən kafedraların yoxlanılması, təqdimatların yazılması və zəruri tədbirlər

Tibbi sığorta hesabına dərman təminatının bir sıra üstünlükləri var

Bu günlərdə Milli Məclisin plenar iclasında "Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında" və "Tibbi sığorta haqqında" qanunlarda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsi müzakirəyə çıxarılıb və birinci oxunuşda qəbul olunub. Yeni dəyişikliyə görə, ambulator müalicənin dərmanlarını da icbari tibbi sığorta qarşılayacaq.

Tibbi sığorta hesabına dərmanların təminat mexanizminin necə olması, dərmanların keyfiyyətində hər hansı dəyişiklik gözlənilməsi və s. ilə bağlı İctimai televiziya da mütəxəssislərinin müzakirəsi təşkil olunub. Verilişdə Azərbaycan Tibb Universitetinin Əczaçılıq fakültəsinin dekani, dosent Fərəh Mədətli də iştirak edib.

xəstələr dərmanlarını ala bildilər, ya yox".

F.Mədətli bu yeniliyin bir əhəmiyyətli məqamına da toxunub. Bildirib ki, izləmə sisteminin olması statistikanın aparılmasına və dərman vasitələrinin ölkəyə idxalının proqnozlaşdırılmasına imkan verəcək: "Bu yolla bilinəcək ki, ölkə əhalisi ən çox hansı xəstəlikdən əziyyət çəkir. Sağalma prosesi necə gedir? Hansı dərman vasitələrinə ehtiyac daha çoxdur?"

Yəqin ki, xəstələrə təyin ediləcək dərmanların siyahısı olacaq. Həkimlər siyahı əsasında xəstələrə dərman yazacaqlar. Ola bilsin, gələcəkdə dərman vasitələrinin tapılmasında çətinliklər yarana, əczaçılıq müəssisələrinin maddi təminatı bir az ləngiyə bilər. İlk mərhələdə qeyd etdiklərim gözləniləndir. Əgər bu, baş verərsə, hesab edirik ki, təcridən, zamanla aradan qaldırmaq mümkün olacaq.

Dünya praktikasında nadir xəstəliklərə tətbiq olunan dərmanların qiymətinin bir qismini sığorta öz üzərinə götürür. Hesab edirik ki, bizdə də belə olmalıdır. Bundan başqa, klinik protokolların tətbiqi də mövcud problemlərin aradan qaldırılmasına şərat yaradır, düzgün müayinə və müalicənin aparılmasına kömək edir".

İctimai səhiyyə fakültəsinin eyniadlı ixtisasının 5-ci kurs tələbəsi Nailə Əhmədova "Beynəlxalq Tibb Tələbələri Assosiasiyaları Federasiyası"nın nümayəndəsi kimi COP29-da iştirak edib.

İctimai səhiyyə fakültəsinin tələbəsi COP29-da iştirak edib

O, Ümumdünya Səhiyyə təşkilatının pavilyonunda "The Health National Adaptation Plan of the Bahamas - A Commitment to Human Health Protection and Stewardship", "Demonstrating action on extreme heat", "Why we need to stop promoting pollution: Health costs and impactful interventions for fossil fuels" kimi iqlim dəyişikliyinə sağlamlığa təsirini əks etdirən sessiyalara qatılıb, eyni zamanda həmin pavilyonda "Gənclərin iqlim dəyişikliyinə rolu və iqlim böhranının qeyri-infeksiyon xəstəliklərə təsiri" mövzusunda paneldə çıxış edib. Tələbəmiz ekologiya və təbii sərvətlər naziri, həmçinin COP29 prezidenti Muxtar Babayev,

səhiyyə naziri Teymur Musayev, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının direktoru Tedros Qebreyesus və bir çox aparıcı səhiyyə mütəxəssisləri, qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri ilə birgə yüksək səviyyəli iclasda iştirak edərək, bu istiqamətdə səhiyyə sahəsindəki yeniliklərlə tanış olub. Müxtəlif ölkələrdən olan mütəxəssislər dəyirmi masa ətrafında toplaşaraq iqlim dəyişikliyinə maliyyəyə, təsirləri yumşaltma tədbirləri, adaptasiya, zərər və itki kimi mövzular ətrafında müzakirələr aparıblar.

N.Əhmədova beynəlxalq səviyyədə tibb tələbələrinin səsi olaraq, xarici əməkdaşlarla əlaqələr qurub, məlumatları sosial media vasitəsilə bölüşüb və əhəmiyyətli təcrübə qazanıb. O, Gənclərin səsi qismində komanda ilə birlikdə təşviqat sənədi hazırlayaraq, siyasi sənədlərin qəbulu prosesində iştirak edib və Paris Sazişinin bəndləri barədə məlumat toplayıb.

Hər il noyabr ayının üçüncü həftəsinin çərşənbə günü Ümumdünya Ağciyərlərin Xroniki Obstruktiv Xəstəliyi (AXOX) ilə mübarizəyə diqqətin yönəldilməsi baxımından önəmli gündür. Bu xəstəliyin səbəbləri, müayinə və müalicəsi, diaqnozu, həmçinin tütüncəkmənin zərərləri ilə bağlı suallarımızı ATU-nun Ağciyər xəstəlikləri kafedrasının müdiri Rafiq Bayramov cavablandırır.

- Rafiq müəllim, AXOX nədir və təhlükəlidir mi?

- Ağciyərlərin xroniki obstruktiv xəstəliyi tənəffüs yollarında hava axınına məhdudlaşdırıcı və tənəffüsü çətinləşdirən bir ağciyər xəstəliyidir. Bu zaman həm tənəffüs yollarında, həm də ağciyər toxumasında geri dönməyən dəyişikliklər baş verir.

Ağciyərlərin xroniki obstruktiv xəstəliyi dünyada ölüm səbəbləri arasında dördüncü yeri tutur. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (ÜST) məlumatına əsasən,

ları, cinsi zəiflik, böyrək xəstəlikləri, depressiya, adaptasiya problemi, beynin fiziki və psixoloji olaraq passivləşməsi, mədə-bağırsaq xəstəlikləri və bir çox patolojiyalara yol açır. Statistika görə, hər il dünyada təxminən 8 milyon nəfər "tütün epidemiyası"nın qurbanı olur. Onların 800 min nəfərindən çoxu passiv tütüncəkənlərdir. Onu da qeyd edim ki, tütüncəkənlərin yarısı 70 yaşına çatmadan vəfat edir. Tütündən istifadə edilməsi ölüme aparıcı ən mühüm səbəblərdən

Ağciyərlərin xroniki obstruktiv xəstəliyi ölümün əsas səbəblərindəndir

Rafiq Bayramov: Tütüncəkmə, kimyəvi maddələrin inhalyasiyasına məruz qalma, havanın çirklənməsi əsas risk faktorlarıdır

2021-ci ildə AXOX dünyada 3,5 milyon insanın ölümünə səbəb olub. 70 yaşdan aşağı insanlar arasında AXOX-dan ölüm hallarının təxminən 90%-i aşağı və orta gəlirli ölkələrdə baş verir. AXOX dünyada insanların əmək qabiliyyətini itirməsinin səkkiz əsas səbəblərindən biridir.

- Bu xəstəliyin yaranmasının səbəbləri hansılardır?

- Burada bir neçə risk faktorunun rolu mövcuddur. Onlardan aktiv və ya passiv tütüncəkmə zamanı insanın özünün və ətrafındakıların tütün tüstüsünün inhalyasiyasına məruz qalması bu patologiyanın inkişafına daha çox səbəb olur. Belə ki, ÜST-ün məlumatına əsasən yüksək gəlirli ölkələrdə AXOX hadisələrinin 70%-dən çoxu, aşağı və orta gəlirli ölkələrdə isə 30-40%-i tütüncəkmə ilə əlaqəlidir. Bundan başqa, AXOX-un inkişafına iş yerində toz, tüstü və ya kimyəvi maddələrin inhalyasiyasına məruz qalma, havanın çirklənməsi, o cümlədən xüsusilə aşağı və orta gəlirli ölkələrdə yemək bişirmək və ya qızdırmaq üçün tez-tez biokütlə yanacaqlarından (odun, peyin, məhsul qalıqları) və ya kömürdən istifadə edilməsi zamanı xaric olan tüstünün inhalyasiyasının da təsiri çoxdur.

- Deməli, tütüncəkmə bir çox xəstəliklərdə olduğu kimi, bu xəstəliyin də yaranmasında başlıca faktordur. Bununla bağlı və tütüncəkmə ilə mübarizə haqqında nə deyə bilərsiniz?

- Dünyada tez-tez istehlak edilən tütün məmulatları arasında birinci yerdə olan tütüncəkmə insan ölümünə səbəb olan son dərəcə zərərli vərdişlərdən biridir. Tütüncəkmə bütün dünyada qarşısı alınmayan və yoluxucu olmayan xəstəliklərin və bu xəstəliklərlə bağlı ölümlərin əsas səbəbidir. Tütün tüstüsünün tərkibində 7 mindən çox kimyəvi maddə var, onlardan yüzlərləsi zərərli və 70-dən çoxu birbaşa kanserogendir. Tütüncəkmə sağlamlığa bütünlüklə ziyandır. Xərçəng, ürək-damar xəstəlikləri, tənəffüs patologiyaları, nikotin zəif narkotik maddə sayılır və asılılıq yaradır. Asılılığın müxtəlif üsullarla müalicəsi var və hər yaşda bundan imtina etmək mümkündür.

Tütüncəkmə ilə mübarizə haqqında bildirmək istəyirəm ki, onun zərər qədər təselli verəcək müsbət bir təsiri yoxdur. Tütün çəkənlər özlərinə zərər etməklə yanaşı, ətrafdakıların da təmiz hava ilə nəfəs almaq hüququnu və sağlamlığını pozur. Bununla bağlı dövlət səviyyəsində də tədbirlər görülür. Belə ki, 2017-ci il dekabrın 1-də ölkəmizdə "Tütün məmulatlarının istifadəsinin məhdudlaşdırılması haqqında" Qanun qəbul edilib.

- AXOX olan xəstələrin əsas şikayətləri hansılardır?

- AXOX zamanı ən çox rast gəlinən simptomlar nəfəsalmaqda çətinlik, xırıltılı tənəffüs, təngnəfəslik, xronik öskürək, bəlgəm ifrazı və yorğunluq hissinin olmasıdır. Bu əlamətlər xəstəliyin ağırlıq dərəcəsindən və yanaşı patologiyaların olub-olmamasından asılı olaraq dəyişə bilər.

- Bəs bu xəstəliyə necə diaqnoz qoyulur?

- Diaqnozun qoyulması üçün xəstənin ixtisaslı mütəxəssis tərəfindən kompleks müayinəsi aparılmalıdır. Belə ki, xəstədən

anamnez topladıqda aktiv və ya passiv tütüncəkmənin olması, havanın çirklənməsi, zərərli iş şəraiti və s. dəqiqləşdirilməlidir. Xəstənin şikayətləri, laborator və instrumental müayinələrin köməkliyi ilə diaqnozu müəyyən etmək olur. Bu müayinələr arasında spirometriya adlanan xarici tənəffüs funksiyasının öyrənilməsinin əhəmiyyəti böyükdür.

- Bu xəstəlik tam müalicə olunub sağalır mı?

- Təəssüf hissi ilə bildirmək istəyirəm ki, bu xəstəlik zamanı bronxlarda və ağciyər toxumasında baş verən dəyişikliklər geridönməz olduğu üçün tam müalicə olunub sağalmaq mümkün deyil. Ancaq xəstəliyin əlamətlərini yüngülləşdirmək və

həyat keyfiyyətinə mənfi təsirini azaltmaq mümkündür. Bunun üçün ilk növbədə tütüncəkmədən imtina etmək lazımdır. Bundan başqa, tənəffüs yollarının keçiriciliyini yaxşılaşdırıcı, bəlgəmgətirici, öskürək əleyhinə preparatlardan, oksigenoterapiyadan, infeksiyon ağırlaşmaların profilaktikası üçün peyvənddən və s. istifadə edilir.

- Tütüncəkmədən imtina etdikdən sonra orqanizmdə hansı dəyişikliklər baş verir?

- Təxminən 20 dəqiqə ərzində qan təzyiqi normallaşır, 8 saat sonra qanın oksigen saxlılığı artır, 24 saat sonra infarkt riski azalmağa başlayır, 48 saatın sonunda sinir uclarının zədələnməsi azalır, dad və qoxu hissələri yaxşılaşır, 2 həftə ilə 3 ay arasında qan dövranı yaxşılaşır, ağciyərlərin tutumu 30 faiz artır. Gəzmək, pilləkənlərlə qalxmaq daha asan olur.

- Tövsiyələriniz nədir?

- Düzgün həyat tərzinə yönəlmək, tütüncəkməyə meyl yaranacaq bütün vasitələrdən (maşında və evdə külqabarı, siqaret qutuları) və tütüncəkməyə meylli çevrədən uzaq durmağı tövsiyə edirik. Özünüzdən və ətrafınızdakıların sağlamlığına laqeyd qalmayın.

Hər il 17 noyabrda qeyd olunan Dünya Prematüre Günü - vaxtından əvvəl doğulmuş körpələrə, onların ailələrinə və bu prosesdə dəstək olan tibb işçilərinə diqqət çəkmək məqsədi güdən dünya üzrə maarifləndirici bir gündür. Dünya miqyasında hər il təxminən 15 milyon körpə prematüre doğulur və bu hal onların və ailələrinin həyatına böyük təsir göstərir. Bu xüsusi gün, prematüre doğumun gətirdiyi çətinlikləri vurğulamaq, prematüre körpələrin yaşama mübarizəsinə dəstək olmaq və bu prosesdə ailələrin yanında olmağın vacibliyini xatırlatmaq məqsədi daşıyır.

Prematüre doğum qüsür deyil

Uşaq xəstəlikləri kafedrasının assistenti, Tədris Cərrahiyyə Klinikasının Neonatologiya şöbəsinin müdiri Sərxan Elbəyiyev bildirir ki, prematüre doğum, körpənin hamiləlik dövrünün 37-ci həftəsindən əvvəl dünyaya gəlməsidir: "Bu körpələr orqanlarının tam inkişafını tamamlamadan doğulduqları üçün bəzi sağlamlıq problemləri yaşaya bilərlər. Xüsusilə tənəffüs, immunitet və həzm sistemlərinin tam inkişaf etməməsi səbəbindən prematüre körpələr yenidoğulmuşların reanimasiya şöbələrində müalicə altına alınır. Müasir tibbin təqdim etdiyi imkanlar sayəsində bu körpələrin yaşama şansı əhəmiyyətli dərəcədə artsa da, bu prosesdə ailələrin və tibb işçilərinin göstərdiyi fədakarlıq həyatı bir rol oynayır".

Dünya Prematüre Günü, prematüre doğumun bir qüsür deyil, yalnız çətin bir başlanğıc olduğunu izah etmək üçün bir fürsətdir. Xəstəxanalar, qeyri-hökumət təşkilatları və prematüre körpələr üçün

çalışan könüllü qruplar bu gün müxtəlif tədbirlər təşkil edərək prematüre doğumun çətinliklərini və bu prosesdə təmin edilən tibbi və emosional dəstəyin əhəmiyyətini çatdırırlar.

Prematüre körpə sahibi olan ailələr çox vaxt həm fiziki, həm də emosional baxımdan çətin bir proses yaşayırlar. Cəmiyyət olaraq prematüre doğulan körpələrə və ailələrinə verilən dəstək və anlayış onların bu prosesi daha rahat keçmələrinə yardım edir. Bəzən prematüre körpələrin fərqli olduqları və ya "normal" bir inkişaf prosesi yaşamadığı kimi yanlış təsəvvürlər ola bilər. Halbuki prematüre doğum bir qüsür deyil.

Prematüre körpələrin sağlam inkişaf prosesi yaşaması üçün ailənin yanında mütəxəssislərdən ibarət dəstək şəbəkəsinin olması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Ailələrin mənəvi və motivasiya səviyyəsinin yüksək olması prematüre körpələrin inkişafına da müsbət təsir göstərir.

"Havaların soyuması ilə boğaz xəstəliklərinin artması da müşahidə olunur. Onlardan ən çox faringit, angina və laringitə rast gəlinir. Faringit - udlağın arxa divarının, angina damaq badamcıqlarının, laringit isə qırtlağın iltihabi xəstəliyidir. Hər üç xəstəliyin kəskin və xroniki forması olur. Soyuq havalarda əsasən kəskin formaları geniş yayılıb". Bunları "Təbib" qəzetinə açıqlamasında ATU-nun Qulaq, burun və boğaz xəstəlikləri kafedrasının assistenti Afaq Şadlinskaya söyləyib.

Onun sözlərinə görə, kəskin faringitin əsas simptomları boğazda qıcıqlanma, ağrı, xüsusən boş udqunma zamanı ağrının artması və qulağa irradiasiya etməsi, boğazda quru-luq hissi, yad cisim hissiyyatı, 38 dərəcədən yuxarı olmayan subfebril hərarət və quru öskürəkdir. Kəskin faringitin 70% hallarda törədicisi virus infeksiyasıdır - qrip, paraqrip, adenovirus, rinovirus və streptokokk. Az hallarda patoloji göbəkək, allergik reaksiyalar, travma (məsələn, yad cisim), kimyəvi vasitələr (turşu, qələvi, isti mayelər) səbəb ola bilər. Rastgəlmə tezliyinə görə boğaz xəstəliklərindən daha çox yayılan anginalardır. "Angina" sözü latın dilində "angere", mənası isə boğmaq, sıxmaq deməkdir. Angina badamcıqın kəskin iltihabı ilə keçən ümumi infeksiya xəstəlikdir. Törədiciləri beta hemolitik streptokokklar, stafillokokklar, virus, adenoviruslardır. Anginalar birincili və ikincili olaraq iki qrupa bölünür. Birinciliyə tez-tez rast gəldiyimiz kataral, follikulyar, lakunar anginalar aiddir. Kataral anginalar zamanı

infeksiyalar damaq badamcıqının selikli qişasını zədələyir. Boğazda ağrı, əsasən udqunma zamanı müşahidə olunur. Badamcıqlar şişkinləşir, lakin irin və ya ərp qeyd olunmur, temperatur subfebril olur. Kataral angina yüngül gedişli olsa da, follikulyar və lakunar anginalar zamanı gedişat daha ağır keçir. Yüksək hərarət, baş, boğaz, oynaqalarda və bütün bədəndə ağrılar olur, yuxu və iştaha pozulur, əsnəyin hipere-miyası, badamcıqların hipertrofiyası, irin və ərplə örtülməsi qeyd olunur. İkincili anginalara infeksiya xəstəlikləri və qanın yaranan anginalar aiddir. Həkim bildirib ki, müalicəni düzgün aparmaq üçün anginaların formalarını differensiasiya etmək lazımdır: "Bunun üçün mütəxəssisə müraciət etmək, qanın ümumi analizi mütləqdir. Belə ki, anginaların müxtəlif formalarında badamcıqların üzərini örtən ərp rənginə, yayılma sərhədinə görə fərqli olur və buna müvafiq müalicə aparılır. Sadə və ya banal anginaların müalicəsində çoxlu maye qəbulu, limonlu,

ATU əməkdaşlarının ixtirası beynəlxalq patent alıb

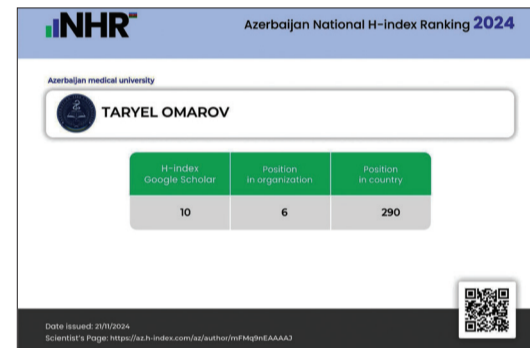
Bu günlərdə ATU-nun I Cərrahi xəstəliklər kafedrasının müdiri, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Bayramov Nuru Yusif oğlu, həmin kafedranın assistenti Hümətov Azər Fərahim oğlu və Ümumi cərrahiyyə kafedrasının assistenti Qasimov Elnur Mübariz oğluna tiroid cərrahiyyəsində "Qalxana-bənzər vəzinin ekstrasfasial çıxarılması üsulu"na görə Avrasiya Patent Təşkilatı tərəfindən patent verilib.

Məlumat üçün bildirik ki, tiroid cərrahiyyəsində əməkdaşlarımızın təklif etdiyi bu yenilik düyünlü urun müxtəlif formalarının cərrahi müalicəsində ekstrasfasial total tiroidektomiya əməliyyatları zamanı qırtlaq sinirlərinin təhlükəsiz şəkildə qorunmasına və paratiroid vəzilərinin təhlükəsiz ayrılmasına imkan verir ki, bu da müvafiq ağırlaşmaların inkişaf riskini azaldır.

Əməkdaşımız beynəlxalq reytingdə önəmli yer tutub

ATU-nun I Cərrahi xəstəliklər kafedrasının əməkdaşı Taryel Öməröv daha bir xoş xəbəri özünün sosial şəbəkə hesabında paylaşmışdır. Belə ki, uzun müddətdir elmi fəaliyyətlə məşğul olan, istər beynəlxalq, istərsə də milli konqreslərdə çıxışlar, elmi məcmuələrdə məqalələr dərci ilə təmsil olunan əməkdaşımız Azərbaycan Milli H-Index Ranking sistemində 1000 TOP ALİM sırasında önəmli yer almasını xəbər verib.

Qeyd edək ki, bu dərəcələnmə sistemi konsolidasiya edilmiş h-indeksi əsasında

Azərbaycan alimlərinin, tədqiqat qruplarının və təşkilatların elmi məhsuldarlığını qiymətləndirməyə yönəlmiş müstəqil beynəlxalq reytingdir.

Reytingdə Scopus, Web of Science və Google Scholar kimi elmimetrik verilənlər bazası və platformalarından alınan məlumatlara istinad edilərək, Azərbaycan elmi müəssisələrinin ümumi h-indeksi nəzərə alınır. Bu məlumatlar əsasında Milli H-indeksinin Reyting göstəricisi və reytingdə müvafiq mövqə (mövqələr) formalaşır. Ümumiyyətlə, ölkədə alimlik dərəcəsi olan 7069 nəfər tədqiqatçıdan 1343-ü elmlər doktoru, 5726-sı fəlsəfə doktorudur. Onlardan 3271-i dövlət sektorunda, 117-si özəl sektorda çalışır. Ali təhsil sektorunda çalışan alimlərin sayı isə 3681 nəfərdir ki, onlardan 541-i elmlər doktorudur. Ölkədə müxtəlif elmi-texniki xidmətləri həyata keçirən 150-yə yaxın elmi təşkilat və müəssisə fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan Milli H-index Ranking sistemində ölkə üzrə 290-cı, universitetimiz üzrə isə 6-cı yere layiq görülən alim, bu uğurlu nəticəyə görə başda elmi rəhbəri olmaqla kafedranın bütün əməkdaşlarına və elm yolunda onunla yanaşı addımlayan dostlara təşəkkürünü bildirib.

Boğaz xəstəlikləri: əlamətlər oxşar olsa da, səbəblər müxtəlifdir

Afaq Şadlinskaya bildirir ki, boğazdakı ərpi silməyə çalışmaq böyük yanlışlıqdır

zoğallı çay, qar-qaralar, müxtəlif antiseptik tərkibli boğaz spreylərindən istifadə edilir. Ağırlaşmış hallarda antibiotiklər qəbulu mütləqdir. Qanın klinik analizi xəstəliyin ağırlıq dərəcəsini qiymətləndirir və analizin cavablarına əsaslanaraq spesifik müalicə aparılır. Bəzən xəstələr boğazdakı ərpi silməyə çalışırlar. Bu çox böyük yanlışlıqdır. Xüsusən vəlidaynlər uşaqların boğazında-

ki ərpi silirlər, bu zaman xəstəlik daha da ağırlaşır, infeksiya udlaqarxası sahəyə keçir və udlaqaraxı abses əmələ gəlir. Ümumiyyətlə, ildə 3-4 dəfədən artıq yüksək hərarətlə müşahidə olunan angina ilə xəstələnmək, gələcəkdə ümumi fəsadlara - revmatizmin əmələ gəlməsinə, ürəyin, böyrəyin zədələnməsinə, oynaqalarda problemlərə gətirib çıxara bilər. Digər tez-tez rast gəldiyimiz boğaz xəstəliyi laringitdir. Laringit zamanı əsas simptomlardan boğazda ağrı, qaşınma hissi, quru-luq, səs, xırıltılı olmasını qeyd etmək olar. Xəstəliyin əvvəlində olan quru öskürək getdikcə bəlgəmli öskürəyə keçir və bəzən də xırıltılı səs tam batması müşahidə olunur". Boğaz xəstəliklərinin yaşla əlaqəsindən də danışan Afaq xanım əlavə edib ki, kiçik yaşlı uşaqlarda kəskin formalı boğaz xəstəlikləri daha ağır keçir: "Xüsusən kəskin laringitdə adətən 5-7 yaşa qədər uşaqlarda

larda səs büküşəlti nahiyənin quruluş xüsusiyyəti ilə əlaqədar, kövsək toxumanın çoxluğu, qırtlağın darlığı stenoza səbəb olur. Buna yalançı inağ deyilir. Xəstəlik KRVİ fonunda subfebril hərarət və öskürəklə başlayır. Uşağın vəziyyəti gündüz kafi olduğu halda, gecə qəflətən boğulma tutması, hürücü öskürəyə keçir. Müalicə prinsipi xəstəliyin formasından və gedişatından asılıdır. Xəstə olan otaqda pəncərələri acıb, rahat tənəffüs üçün şərait yaratmaq və mütəxəssisə müraciət etmək lazımdır. Xəstəyə vaxtında yardım edilməzsə, vəziyyət daha da ağırlaşar, nəticədə xəstə intubasiya və ya traxeostomiya oluna bilər". Mütəxəssis sonda qeyd edib ki, özümüzü və uşaqlarımızı patogen mikroorqanizmlərdən tam qoruya bilməsək də, orqanizmin infeksiyalara qarşı müqavimətini artırma bilirik. Bunun üçün düzgün qidalanma, təmiz havada çox gəzmək, stressdən uzaq olmağa çalışmaq, soyuqdan qorunmaq, qapalı yerlərdə maskalardan istifadə etmək lazımdır.

Universitetimizin 105 yaşlı kafedrası

İnsan anatomiyası və tibbi terminologiya kafedrasında tələbələr tarixi köklərlə müasir texnologiyaların sintezi əsasında öyrədilir

"Bu tədris ilinin başlaması ilə 105 yaşına qədəm qoyan kafedramız klassik və ən müasir tədqiqat metodlarını, mütərəqqi tədris prinsiplərini uğurla tətbiq edərək, şərafli və zəhmətlə dolu bir yol keçib və bu günə çatıb. Kafedramızın ənənələrinə, tarixinə hörmət və sədaqət hər bir əməkdaşın fəaliyyətinin əsası təşkil edir. Onlar məhz bu gözəl hisləri yüksək tələbkarlıq və peşənin incəliklərini öyrətmək əzmi ilə tələbələrimizə - gələcəyin həkimlərinə aşılayırlar". Bu sözləri İnsan anatomiyası və tibbi terminologiya kafedrasının müdiri, t.ü.f.d., dosent Anar Abdullayev kafedranın inkişaf tarixindən danışarkən söyləyib.

O qeyd edib ki, bu kafedranın yaranma tarixi ölkəmizdə müasir ali təhsilin yaranması ilə üst-üstə düşür: "Belə ki, kafedranın ilk müdiri, professor V.Razumovski həm də ölkədə ilk ali məktəbin – Bakı Dövlət Universitetinin rektoru olmuşdur. Onun həmin ildə çap edilən anatomiyadan giriş müəhazirəsi hal-hazırda da kafedrada qorunub saxlanılmaqdadır. İnsan orqanizminin quruluş prinsiplərini detallı surətdə bilməyin əhəmiyyəti hər bir həkimə aydındır. Bu quruluş prinsiplərinin, insan bədənində orqan və sistemlərin inkişafı böyümə və yerləşmə qanunauyğunluqlarının tədrisi qocaman kafedramızda aparılır".

A.Abdullayevin sözlərinə görə, İnsan anatomiyası və tibbi terminologiya kafedrasını ATU-nun qürur mənbəyi olan muzeysiz təsəvvür etmək mümkün deyil. Bu muzeyin tarixi kafedranın tarixi ilə eyniyyət təşkil edir: "100 ildən artıq dövrdə kafedra böyüdükcə, ölkəmizin alim və həkim potensialı artdıqca, muzeyimiz də inkişaf edib. Lakin onun bu günə qədər keçdiyi tarixi yol çox çətin və keşməkeşli olub. Maraqlıdır ki, yaradıldığı zaman kafedra cəmi iki otaqda yerləşib. Lakin professor Razumovski rəhbərlik etdiyi qısa müddətdə Anatomiya Muzeyinin əsası qoya bilib. Hal-hazırda kafedranın geniş və işıqlı auditoriyalarını, müasir tədris vasitələri ilə təchizatını nəzərdən keçirərkən 1919-22-ci illərdə muzeyin kiçik bir otaqda yerləşdiyini və cəmi 300 eksponatdan ibarət olduğunu təsəvvür etmək belə çətinidir".

Sözünə davam edən kafedra müdiri əlavə edib ki, Razumovskini əvəzləyən professor K.Malinovski gözəl anatomik təşrih ustası olub, əməkdaşları ilə birgə tədris prosesinin keyfiyyətinin artırılmasında və kafedranın preparatlarla, muzeyin eksponatlarla zənginləşdirilməsində əhəmiyyətli rol oynayıb: "Onun müəhazirələri o zaman gənc və istedadlı tələbə, gələcəkdə isə milli anatomik məktəbimizin banisi olacaq Kamil Balakışiyevdə həyatını tibbin əsası, özülü olan İnsan anatomiyası ilə bağlamaq, özünü bu elmə həsr etmək marağı oyadı. Professor K.Balakışiyev 1937-ci ildən ömrünün sonuna – 1973-cü ilədək kafedraya rəhbərlik etmişdir. Bu gün də istər müəhazirə zallarına və təşrih otaqlarına gələn tələbələrimiz, istərsə də kafedranı ziyarət edən mütəbər qonaqlarımız onun yüksək sənət nümunəsi kimi işlənmiş büstünün önündə ayaq saxlayır, öz hörmət və ehtiramlarını ifadə edirlər".

Ondan sonra kafedraya rəhbərlik etmiş professor G.Hacıyev anatom, histoloq və embrioloqların VI, VII, VIII və IX qurultaylarının və anatomların IX beynəlxalq konqresinin iştirakçısı olub, onun rəhbərliyi altında 8 namizədlik dissertasiyası müdafiə edilib, müəllifliyi ilə yüzlərlə elmi əsər, bir neçə dərslik və dərs vəsaiti çap olunub. Tədris prosesində ciddiyyət ilə peşəkarlığın sintezinin əhəmiyyəti onun fəaliyyətinin əsas xəttini təşkil edib: "Ümumiyyətlə, anatomiya fənninin tədrisinə tarixi baxış onu göstərir ki, təşrih və təşrih materialları nə za-

man öncül mövqedə olmuşdursa, yeni klassik anatomlar – Vezali və onun məktəbinin nümayəndələri meyitlər üzərində tədrisin önəmliyi vurğuladı ki, gələcək həkimlər də bundan daha çox fayda görmüşlər. Lakin unutmaq olmaz ki, yüksək texnologiyaların, 3-D vasitələrin, müxtəlif vizualizasiya qurğularının, tomoqrafiyanın vüsat aldığı bir dövrdə anatomiyanın tədrisi də modernləşməlidir. Bu baxımdan, kafedramızın tarixində əsl dönüş, müasirliyə, modernizasiyaya keçid, tədris prosesinin, ümumən kafedranın dünyada qabaqcıl mövqelərə çıxması 1995-ci ildə professor Vaqif Şadlinskiyin kafedraya rəhbərlik etməyə başladığı dövrdən hesablanmalıdır. Müəhazirələrin və təcrübə dərslərinin yüksək keyfiyyətlə keçirilməsi, müasir texnologiyaların tədris prosesinə intensiv surətdə tətbiq olunması, tələbələrə təkcə fənnin incəliklərini deyil, həm də Vətənə və xalqa məhəbbəti, mənəvi dəyərlərə sevgini aşılamaq, gənc tədqiqatçı alimlərə qayğı və diqqət akademik V.Şadlinskiyin fəaliyyətinin əsası təşkil etmiş və hal-hazırda da etməkdədir. Prezidentin fərdi təqaüdüçüsü, "Şöhrət" ordenli əməkdar elm xadimi, Rusiya

Elmlər Akademiyasının akademiki, professor V.Şadlinskiyin yaradıcısı olduğu "Azərbaycan anatomları, histoloqları və embrioloqları" İctimai Birliyi ölkəmizin aparıcı morfoloqlarını öz etrafında birləşdirməklə, Anatomlar Assosiasiyaları Beynəlxalq Federasiyasının (IFAA) aktiv üzvlərindəndir". Kafedra müdiri müasir zamanda Anatomiyanın tədrisinin multimedia, kompüter texnologiyaları vasitəsilə daha uğurlu aparıldığını vurğulayıb: "Qürurla demək olar ki, kafedramızın hər bir auditoriyası, müəhazirə zalları bu vasitələrlə təmin olunub, meyit və meyit preparatlarının yerləşdiyi tədris mərkəzi əsaslı surətdə təmir edilib və ən müasir tələblərə cavab verən iki anatomik planşet tələbələrin ixtiyarına verilib. Unikal - insan toxumaları ilə identik materiallardan hazırlanmış süni meyit istər tələbələrin, istərsə də kafedranı ziyarət edən qonaqların böyük marağına səbəb olub. Bütün dərslər canlı surətdə keçilir, tələbələr vaxtın nə zaman bitdiyini bəzən hiss etmirlər. Onlar bütün dərs boyu nəzəri hissəni dinləməklə yanaşı, mövzu ilə əlaqəli filmlərə, 3-D təsvirlərə baxır, biliklərini qurur və yaş preparatların üzərində sınaqlar. Əlbəttə, bütün bu

zəngin təchizat universitet rəhbərliyinin, şəxsən hörmətli rektorumuz professor Gəray Gəraybəylinin qayğısı, təşkilatçılıq xüsusiyyətləri və tükənməz enerjisi sayəsində mümkün olub. Hər birimiz rektorumuzun rəhbərliyi altında çalışmaqdan qürur duyur və son illər ATU-nun beynəlxalq aləmdə nüfuzunun artmasının, əcnəbi vətəndaşların universitetimizi özlərinə təhsil ocağı seçməsinin şahidi olurduq". Bu gün kafedrada elmi işlər xüsusi intensivliklə aparılır. Həmin işlərin nəticələrini əməkdaşlar çoxsaylı konfrans, konqres və simpoziumlarda, ölkə və beynəlxalq səviyyəli tədbirlərdə təqdim edirlər. Kafedranın beynəlxalq əlaqələri bütün dünyada tanınmış tədris müəssisələri ilə müqavilələr çərçivəsində də inkişaf etməkdədir. Məsələn, İ.M.Segenov adına Birinci Moskva Dövlət Tibb Universiteti, Xarkov, Saratov və Gürcüstan Tibb universitetləri, eləcə də qardaş Türkiyə universitetlərinin tibb fakültələri ilə elmi müqavilələri göstərmək olar. Nəticədə, yeni nəsillə anatomlar bu tibb müəssisələrinin zəngin bazalarında tədqiqatlar aparmaq imkanlarından faydalanırlar. Son illər kafedra əməkdaşlarının universitetimizin qoşulduğu mübadilə proqramları əsasında Türkiyənin bir sıra ali məktəblərində təcrübə dərsləri və müəhazirələr oxuması da artıq bir ənənəyə çevrilib.

Sonda A.Abdullayev vurğulayıb ki, tələbələrin gözəl həkim kimi yetişməsi ilə yanaşı, onların elmi fəaliyyətə cəlb edilməsi də kafedranın professor-müəllim heyəti üçün prioritet vəzifələrdəndir: "Tələbə Elmi Cəmiyyətinin uğurları bizə sabaha ümidlə baxmağa imkan verir. Təkcə ötən tədris ili ərzində 17 tələbəmizin elmi işləri çap olunub, 6-sının çıxışı isə I, II və III yerlərə layiq görülüb. Səmərqənd şəhərində keçirilən IV Beynəlxalq olimpiadada universitetimizi təmsil edən bir tələbəmiz Anatomiya üzrə II yerə layiq görülüb.

Yuxarıda da qeyd etdiyim kimi, hazırda İnsan anatomiyası və tibbi terminologiya kafedrasında aparılan tədrisin dərin kökləri və ənənələri var. Kafedramız hal-hazırda yerləşdiyi binada artıq 80 ilə yaxındır ki, fəaliyyət göstərir. Burada neçə nəsillə həkimlər, alimlər, adlı-sanlı, elmimizin and yeri olan akademik və professorlar təhsil alıblar. Bu gün fəxrlə deyə bilərik ki, biz qalib xalqın övladlarına tibbin əsası olan İnsan anatomiyasının incəliklərini öyrədirik".

M.ƏLƏKBƏRLİ

Skrining proqramı süd vəzi xəstəliklərini erkən aşkarlamağa imkan verir

Şüa diaqnostikası kafedrasının assistenti Günel Əliyeva "CBC" radiosuna danışdı

ATU-nun Şüa diaqnostikası kafedrasının assistenti, süd vəzi üzrə multimodal radioq, tibb üzrə fəlsəfə doktoru Günel Əliyeva süd vəzi xəstəlikləri, onların yaranma səbəbləri, erkən aşkarlanması mövzusunda "CBC" radiosuna açıqlama verib.

G.Əliyeva bildirdi ki, yaranma səbəblərindən baxıldıqda, süd vəzi orqan kimi reproduktiv sistemin bir hissəsidir: "Qeyd edirəm ki, qadın sağlamlığına təsir edən bir çox faktor-

lar var. Qadın orqanizmi istər gənc, istərsə də yuxarı yaşlarda həmişə hormonal dəyişikliyə uğrayır. Əgər gənc bir xanımın süd vəzində sıx toxuma elementləri çox müşahidə edilirsə və bu onun üçün norma hesab oluna bilərsə, müəyyən yaşdan sonra isə hansısa xəstəliyin əlamətləri ola bilər. Hətta mən törəmə şəklində olan proses yox, sadəcə hormonal sferada baş verən dəyişikliklərdən danışaram. 20 yaşlı gənc qadında hormonal vəziyyət bir başqadırsa, orta yaşda, hamiləlik dövründə tamamilə başqa proseslər baş verir. Menopauzaya keçdikdən sonra estrogenin azalması ilə piy toxumasının artması meydana çıxır".

Əməkdaşımız qeyd edib ki, süd vəzi qadın ana olduqdan sonra övladı qidalandıran funksiyası daşıyır. Onun sözlərinə görə, bu dövr uzandıqca, süd vəzi xəstəliyinin yaranma riski azalır: "Ümumiyyətlə, bu, kompleks bir məsələ olub, qadının nə vaxtsa aldığı şüa terapiyası, keçirdiyi xəstəliklər, müəyyən həyat tərzini və gen mutasiyalarından da çox multifaktorlu bir xəstəlikdir. Xəstəliyin əsas xüsusiyyətlərindən biri odur ki, ilk dövrlərdə klinik əlamətlərlə aşkar olunmur və simptomlarına erkən mərhələlərdə rast gəlinmir. Xəstəlik gizli şəkildə gedən simp-

tomsuz bir prosesdir".

G.Əliyeva diaqnostikadan söhbət açaraq, bildirdi ki, xəstəliyin aşkar olunmasında müayinələrin rolu böyükdür: "2021-ci ilə dair Milli Onkoloji Mərkəzin verdiyi statistikaya görə, süd vəzi xəstəliyinin 44 faizində 3-4-cü mərhələlərdə aşkar olunub. Bu təəssüfləndirici haldır. Qadınlarda heç olmasa, ildə bir dəfə ultrasəs və mamografiya müayinəsindən keçməlidir. Ehtiyac yaranarsa, MRT müayinə də məsləhət görülə bilər. Süd vəzi xəstəliyinin erkən aşkarlanması üçün 40 yaşdan etibarən onun üzərində skrining müayinələr də aparılmalıdır. Əgər biz xəstəliyi ilkin mərhələdə aşkarlaya bilsək, xəstənin 98 faiz sağalma ehtimalı olur".

Azərbaycanda skrining proqramının olmasından təəssüflənən G.Əliyeva qeyd edib ki, inkişaf etmiş ölkələrdə bu proqram dövlət səviyyəsində tətbiq olunur və qadınlara vaxtında aşkarlanma ilə bağlı məktub şəklində məlumatlar göndərilir. Beləliklə, onlar vaxt itirmədən müayinələrdən keçir və aşkarlanan xəstəliyin zamanında müalicəsi öz müsbət nəticəsini göstərir.

Noyabrın 14-ü Ümumdünya Diabetlə Mübarizə Günü idi. Bu günə bağlı fikirlərini "Təbib" qəzeti ilə bölüşən ATU-nun II Daxili xəstəliklər kafedrasının assistenti, həkim-endokrinoloq Könül İsmayılova bildirib ki, diabetlə mübarizə ilk növbədə prediabetdən başlamalıdır. Yəni elmi dildə prediabet adlanan xəstəlik diabetdən əvvəlki dövrə deyilir və belə xəstələr gizli şəkər xəstəsi kimi qəbul edilir.

Şəkərli diabet təbət çərçivəsini aşaraq sosial problemə çevrilib

Könül İsmayılova: Prediabetin profilaktikası və müalicəsi prosesini aktivləşdirmək vacibdir

O müasir təbətə təkcə infeksiyon xəstəliklərlə deyil, həm də pandemiya çevrilmiş xroniki metabolik xəstəliklərlə mübarizə aparmaq məcburiyyətində qaldığını söyləyərək qeyd edib ki, onlardan biri də dünyada ən geniş yayılmış endokrin xəstəlik olan 2-ci tip şəkərli diabetdir: "Hazırda yer kürəsinin 20-79 yaş aralığında əhalisinin hər 10-cu nəfərində şəkərli diabet var. Diabetli xəstələrin ümumi sayı 537 milyonu keçib. Proqnozlara görə, bu rəqəm 2030-cu ildə 643, 2045-ci ildə 783 milyon olacaq. Şəkərli diabet ildə təxminən 7 milyon insanın ölümünə səbəb olur ki, bu da hər 5 saniyədə 1 nəfər deməkdir. Şəkərli diabetlə mübarizə artıq təbətə problemdən daha çox, sosial bir problemə çevrilib. Bu savaştan qalib çıxmaq üçün şəkərli diabetin səlihi olan vəziyyətlər də diqqətdən qaçmamalıdır. Belə hallardan ən geniş yayılmışı prediabetdir. Prediabet qanda şəkər göstəricisinin xəstəlik halına çatmayan yüksək rəqəmlərinə deyildir. Bura həm aclıq plazma şəkərinin artması, həm də qlükoza tolerancılığının pozulması halları daxildir". Həkim-endokrinoloq xatırladı ki, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına

görə, plazma aclıq qlükozası 110-125 mq/dl, Amerika Diabet Assosiasiyasına görə, 100-125 mq/dl olduqda, pozulmuş aclıq qlükozası (yəni acqarına şəkərin yüksək olması), hər iki rəhbərliyə görə isə 75 q qlükoza ilə Oral Qlükoza Tolerantlıq Testindən 2 saat sonra qlükoza 140-199 mq/dl olarsa, qlükoza tolerancılığının pozulması hesab olunur. Hər iki hal diabet-önü vəziyyət kimi dəyərləndirilir: "Prediabet 2-ci tip şəkərli diabetə şərait yaradan metabolik pozğunluqdur. İlk dəfə 1959-cu ildə prediabet termini bugünkü anlamda işlədilmiş, 1979-cu

ildə Qlükoza Tolerancılığın Pozulması faktı elmə daxil olmuşdur. Prediabet dünya əhalisinin təxminən 1/3-ni əhatə edir. Prediabetli olan adamlarda şəkərli diabetdən başqa diabetlə belə retinopaya, nefropatiya, neyropatiya, ürək-damar xəstəlikləri (ÜİX

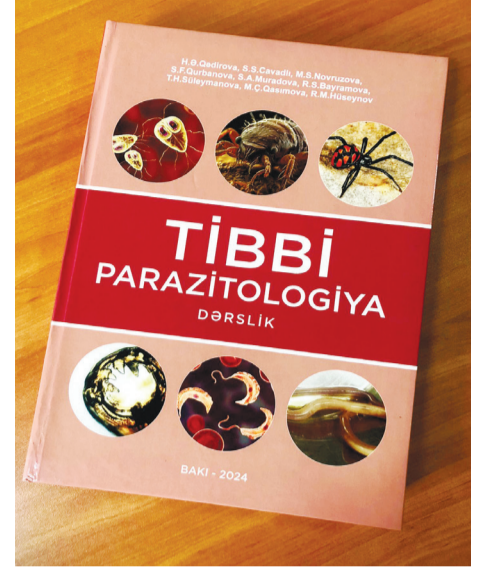
1.9, işemik insultlar 2.2 dəfə), qarıncığın qeyri-alkohol mənşəli piylənməsinin rastgəlmə tezliyi dəfələrlə çoxdur. Qlikemik göstəriciləri şəkərli diabetin diaqnostik göstəricilərinə yaxın olan adamlarda prediabetin aşkar şəkərli diabetə transformasiya riski çox yüksəkdir. Aclıq plazma şəkərinin 110-124 mq/dl və HbA1C-nin 6,0-6,4 faiz göstəricilərinin müstəqilliyi şəraitində yaxın 5 ildə şəkərli diabetin inkişaf tezliyi 100 faizə yaxınlaşır. Prediabetli olanların 3-5 il ərzində 25 faizində, ömrün sonuna qədər isə 70 faizində şəkərli diabet inkişaf edir".

K.İsmayılova onu da vurğulayıb ki, şəkərli diabetin gecikmiş ağırlaşmalarının həyat keyfiyyətini kəskin aşağı salması, səhiyyə sisteminin və ümumilikdə cəmiyyətin üzünə düşən yükü artırmasını nəzərə alaraq, prediabetin profilaktikası və müalicəsi prosesini aktivləşdirmək vacibdir. Bunun üçün normal bədən çəkisinə nail olmaq və onu stabil saxlamaq, gündə 30 dəqiqə orta intensiv fiziki aktivlik, tütündən imtina və sağlam qidalanmaq, həmçinin vaxtında həkimə müraciət etmək əsas şərtlərdir.

Arif MƏMMƏDLİ

"Tibbi parazitologiya" adlı dərslik nəşr edilib

ATU-nun Tibbi mikrobiologiya və immunologiya kafedrasının müdiri, professor Həqiqət Qədirova, dosentlər Mətanət Novruzova, Sara Qurbanova, baş müəllimlər Sevdə Muradova, Rəmilə Bayramova, Təranə Süleymanova, assistentlər Məryəm Qasımova, Ravil Hüseynov, eləcə də Tibb və sağlamlıq elmləri təhsili kafedrasının müdiri, dosent Samir Cavadlının həmmüəllifliyi ilə "Tibbi parazitologiya" adlı dərslik işıq üzü görüb.

ATU-nun Böyük Elmi Şurasının müvafiq qərarı əsasında "Təbib" nəşriyyatında mükəmməl dizayn və tərtibatla çap edilən, "Tibbi protozoologiya", "Tibbi helmintologiya" və "Tibbi entomologiya" bölümlərindən ibarət olan dərslik Tibb Universitetinin tələbələri, həmçinin həkim-mütəxəssislər və magistrantlar kimi geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulub.

Kitabda xəstəlik törədən ibtidailərin və helmintlərin xüsusiyyətləri, törətdiyi xəstəliklərin patogenezi, əsas klinik əlamətləri, diaqnostika üsulları, müalicə və profilaktika prinsipləri haqqında ətraflı məlumat öz əksini tapıb. Bundan əlavə, kitabda parazit xəstəliklərinin müalicəçiləri, həm də daşıyıcıları olan buğumayaqlılar, onların xüsusiyyətləri

və onlara qarşı mübarizə tədbirləri şərh edilib.

Dərslik parazitlərin həyat dövriyyələrini və törətdikləri xəstəliklərin klinikasını özündə əks etdirən şəkil və təsvirlərlə də zəngindir.

Dərsliyə V.Y.Axundov adına Elmi-Tədqiqat Tibbi Profilaktika İnstitutunun direktoru, professor Adil Allahverdiyev və Azərbaycan Tibb Universitetinin Tibbi mikrobiologiya və immunologiya kafedrasının professoru Nigar Ağayeva tərəfindən rəy verilib.

Dərslik hazırlanarkən elmi yeniliklərdən, müxtəlif ədəbiyyat mənbələrindən, eləcə də CDC (Centers for Disease Control and Prevention – Xəstəliklərə Nəzarət və Qarşısının Alınması Mərkəzi) kimi elmi mərkəzin son məlumatlarından istifadə olunub.

Tədqiqatçı tələbə

Türkiyəli tələbəmiz beşinci məqaləsi üzərində işləyir

Ankarada anadan olmuş Nurican Sert üç uşaqlı bir ailənin ən kiçik övlətidir. Həkim olmaq onun uşaqlıq arzusu idi və bu sahəyə marağının yaranmasında həm anasının, həm də atasının böyük rolu olub. Valideynləri hər zaman Nuricanın tibb sahəsində fəaliyyət göstərməsini arzulayıblar və bu yolda ona daim dəstək veriblər.

O hazırda ATU-nun I Müalicə-profilaktika fakültəsinin V kurs tələbəsidir. Təhsil müddətində elmi tədqiqatlara marağı daha da artıb. Gənc tədqiqatçı "Uşaqlarda aseptik meningitə rastgəlmə tezliyi və onun müalicə prinsipləri" adlı ilk məqaləsinin elmi sahədə mühüm bir başlanğıc kimi onun iş karyerasına müsbət təsir etdiyini, ümumilikdə indiyədək iki dissertasiya və dörd məqaləsinin dərc olunduğunu, artıq beşinci məqaləsinə hazırlamağa başladığını deyir.

Tibb Universitetini seçməyinin əsas səbəbi insanlara yardım etmək istəyi və uşaqlıqdan gələn həkim olmaq arzusu ilə bağlıdır: "Anam və atam hər zaman cəmiyyətə faydalı bir insan, xüsusilə də həkim olmağımı istəyirdilər. Bu isə mənə güclü motivasiya verirdi. Tibb təhsili müddətində seçimimin

düz olduğunu, insanların həyatını yaxşılaşdırmaq və sağlamlıqlarına töhfə verməyin əhəmiyyətini daha da yaxşı anladım. İlk məqaləni hazırlayarkən əsas məqsədim peyvənd olunmayan uşaqlarda meningitin ağırlaşması və buna bağlı ölümlərin qarşısını almaq idi. Xüsusilə COVID-19 pandemiyası zamanı peyvəndləmə prosesinə laqeydlik bir çox uşaqlarda infeksiyaların daha ağır keçməsinə səbəb olurdu və bu

tonin testinin diaqnoz prosesindəki rolu qiymətləndirilib: "Məqalənin hazırlanmasında mütəxəssis doktor Mələhət Bağirovadan böyük dəstək aldım. Universitet daxilində birincilik diplomu qazanan məqaləmi Naxçıvan Dövlət Universitetində də təqdim etdim. Bu təqdimatda da mükafatlandırıldım. Daha sonra İstanbul Yeditepe Universitetindən dəvət alaraq məqaləmi oradakı konqresdə təqdim etmək imkanı qazandım. Bu proses elmi karye-

istəyi ilə başladığını bildirir: "Tədqiqat aparmaq prosesi öyrəndiyim bilikləri daha dərindən anlamağa və yeni həl yolları tapmağa kömək etdi. Beləliklə, tədqiqat sahəsində ilk ciddi addımımı atdım və bu məqalə mənim üçün həm elmi, həm də şəxsi uğur oldu. Hazırda beşinci məqaləmi yazaraq, uşaqlarda infeksiyaların qarşısının alınması ilə bağlı yeni müalicə strategiyalarına fokuslanıram. Tədqiqatlarımın əsas məqsədi uşaqların sağlamlığına töhfə vermək və cəmiyyətdə peyvəndləmə anlayışını artırmaqdır".

Gənc tədqiqatçı gələcəkdə plastik cərrah kimi ixtisaslaşmağı hədəfləyir. Onun sözlərinə görə, plastik cərrahiyyə həm estetik, həm də rekonstruktiv əməliyyatlarla insanların həyat keyfiyyətini artıran bir sahədir. O, anadangəlmə deformasiyaların düzəldilməsi, travmasınarası rekonstruksiya və estetik müdaxilələrə ehtiyac olan müxtəlif sahələrdə çalışaraq, insanların fiziki və psixoloji sağlamlığına töhfə vermək arzusundadır: "Estetik cərrahiyyə insanların özünəinamını artırdığı üçün peşəkar məmnuniyyət səviyyəsi çox yüksək olan sahələrdən biridir. Bu sahədə uğur qazanacağıma inanıram. Çünki tibb təhsilim boyunca qazandığım bilik, tədqiqat təcrübələrim və insan sağlamlığına olan bağlılığım

duruma tədqiqatımda xüsusi diqqət ayırdım. Məqalə Ə.Qarayev adına 2 sayılı Uşaq Klinik Xəstəxanasında aparılan klinik və laboratoriya işlərinə əsaslanıb. Tədqiqatda 32 uşaq üzərində beyin onurğa mayesi araşdırmaları aparılıb və prokalsi-

ramda mühüm bir mərhələ oldu və beynəlxalq sahədə daha çox iş görmək üçün mənə motivasiya verdi". N.Sert elmi tədqiqatlara marağının nəzəri biliklərin real həyatda necə tətbiq oluna biləcəyini öyrənmək

məni məqsədlərimə çatdıracaq. Plastik cərrahiyyənin təklif etdiyi yenilikçi texnologiyalar və müalicə yanaşmaları mənim üçün həm ilhamverici, həm də motivasiyaedici rol oynayır.

Tibb təhsili çox intensiv və çətin bir prosesdir, amma müəllimlərim və qrup yoldaşlarımdan dəstəyi bu prosesi daha səmərəli hala gətirdi. Nəzəri bilik çoxluğu ilə yanaşı, praktik təbiiqlərə və xəstəliklərin analizinə daha çox diqqət yetirilməsini vacib sayıram. Xüsusilə, plastik cərrahiyyə kimi praktikaya əsaslanan sahələrdə daha çox simulyasiya və klinik təbiiqlərin olması tələbələrin bu sahədə daha hazırlıqlı olmasını təmin edə bilər. Bundan başqa, imtahan sisteminin əzbərciliyə əsaslanmasından çox, klinik düşüncə və xəstəliklərin idarə olunmasına fokuslanmasının zəruriliyini düşünürəm. Bu cür dəyişikliklər tibb təhsilinin keyfiyyətini artırır və tələbələrin daha yaxşı həkim olmasına kömək edir".

Ədalət təmsilçimiz Tunisdə peşəkar ustad dərsləri keçib

Noyabrın 8-10-da Tunisin Monastir şəhərində Kyokushinkay karate üzrə II qış düşərgəsi və beynəlxalq turnir keçirilib. Hakimlərə və idmançılara peşəkar təlim dərsləri və seminarlar keçmək üçün Azərbaycan Tibb Universitetinin "Təbib" idman klubunun sədri, beynəlxalq dərəcəli hakim Qələndər Aslanov rəsmi dəvət alıb.

Q.Aslanovla yanaşı, Kyokushin Dünya Birliyinin (KWU) baş katibi, rusiyalı Aleksandr Piçkunov tərəfindən gündəlik peşəkar təlimlər əvvəlcədən planlaşdırılmış proqram üzrə qruplara uyğun təşkil edilib. Eləcə də həmin günün proqramına uyğun olaraq hakimlik seminarları başlayıb. Seminarları KWU Hakimlər Kollegiyasının üzvü, dəfələrlə Avropa və dünya çempionatlarında "Ən yaxşı hakim" seçilən təmsilçimiz Q.Aslanov və KWU-nun baş katibi A.

Piçkunov idarə edib. 20 ölkədən (Tunis, Əlcəzair, Liviya, Qvineya, Mərakeş, Konqo, Polşa, İngiltərə, Rusiya, Namibiya, İraq, Səudiyyə Ərəbistanı, Zambiya, Misir, Mali, Nigeriya və s) 100-dən çox hakimin iştirak etdiyi seminar ilk olaraq test həll etməklə başlanıb. Testlərlə bağlı suallar bitdikdən sonra təcrübə məşğələləri keçirilməsi üçün hakimlər qruplara bölünüb.

Hakimlərin sayı gözənləndiyindən daha çox olduğu üçün seminarlar 2 gün ərzində 8 saat davam edib.

Noyabrın 9-da Aralıq dənizinin sahilində, Marina Golf mərkəzində dövlət nümayəndələrinin iştirakı ilə idmanın kütləviliyinin artırılması məqsədilə böyük (1760 iştirakçı) festival təşkil olunub. Rusiyalı karate ustası ilə eyni meydanı bölən təmsilçimiz

təlim məşqlərini bitirdikdən sonra turnirin təşkilatı işlərinə yaxından dəstək verib.

Yarışı idarə edən hakimlərin yanlış qərarları və digər qayda pozuntuları yerində təmsilçimiz tərəfindən izah edilib, mübahisəli məsələlər aradan qaldırılıb və heç bir idmançının hakim ədalətsizliyi ilə üzləşməsinə imkan verilməyib. Yarışların final mərhələsində Təşkilat Komitəsinin xahişi ilə təmsilçimiz təcrübəli hakimlərdən ibarət komanda ilə meydana daxil olub və final görüşlərini şəxsən idarə edib.

Sonda təmsilçimiz Q.Aslanov Tunisin Kyokushinkay Karate və Döyüş Sənəti Federasiyasının prezidenti tərəfindən beynəlxalq peşəkar təlimlər, hakimlərə keçirilən seminarlar və çempionata verdiyi töhfəyə görə xüsusi hazırlanmış hədiyyələrlə təltif olunub.

Elə şəxslər var ki, onların haqqında danışmaq ürəklərə sərnilik gətirir, insanı yaxşı işlər görməyə həvəsləndirir. Ömrü boyu çalışqanlıq, zəhməti ilə qəlblərə yol tapan şəxslərdən biri də Eldar Abdulla oğlu Qarayevdir.

Ot kökü üstə bitər

Eldar müəllim hələ məktəb partası arxasından elmə maraqlı görünür, öz dərin biliyi, zəkası, elmi axtarışlarda inadkarlığı ilə seçilib, hər kəsin hörmətini qazanıb. Bütün qeyd edilənlərin kökündə təbib ki,

onun ailəsi – valideynləri durur. Necə deyirlər, ot kökü üstə bitər. Atası professor Abdulla Qarayev uzun illər ərzində Azərbaycan Tibb Universitetinin Xarici dillər kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışmış, gənc nəslin təlim-tərbiyəsində böyük rol oynamışdır. Onun yetirmələri bu gün Azərbaycanın və dünyanın ən mötəbər universitetlərində və ən nüfuzlu müəssisələrində çalışırlar. Peyğəmbərimizin bir gözəl kəlamını xatırlatmaq yerinə düşər: "O insan xoşbəxtədir ki, özündən sonra üç xeyirli iş qoyub gedir: yaxşı övlad, ona daim rəhmət oxutduran sədəqə, xalqına fayda verən bilik".

Düşünürük ki, Abdulla müəllim xoşbəxt insan olub. Buna əyani sübut onun oğlu – Azərbaycan Tibb Universitetində, ümumiyyətlə əczaçılıq sahəsində böyük nüfuz sahibi olan Eldar Qarayev və nəvəsi – Fransanın Eks-Marsel Universitetində müəllim kimi çalışan gənc tədqiqatçı, əczaçılıq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Elnur Eldar oğlu Qarayevdir.

Eldar Qarayev 21 noyabr 1964-cü ildə Bakı şəhərində anadan olub. 1987-ci ildə Tibb İnstitutunun Əczaçılıq fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirib. 1992-ci ildən ATU-nun Əczaçılıq kimyası kafedrasında baş laborant, assistent, sonra Əczaçılıq toksikologiyası və kimya (Ümumi və toksikoloji kimya) kafedrasında baş müəllim, dosent və professor vəzifələrində çalışıb. 1995-ci ildə əczaçılıq elmləri namizədi, 2013-cü ildə isə elmlər doktoru elmi dərəcəsinə layiq görülüb. Hazırda ATU-nun Əczaçılıq toksikologiyası və kimya kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışır. 200-dən artıq elmi işin, o cümlədən 10 patent (ixtira), 2 dərs vəsaiti və 4 dərslinin müəllifidir. Xarici ölkələrdə keçirilən bir sıra beynəlxalq konfranslarda məruzəçi və sədr qismində iştirak edib. Bir sıra elmi işləri yüksək impakt faktorlu jurnallarda çap olunub.

Səhiyyə Nazirliyi Etik Komissiyasının sədri, ATU-nun Elmi tədqiqatların idarə olunması departamentinin rəhbəri, "Əczaçılıq kimyası, farmakoqnoziya" üzrə BFD 4.18 Birdəfəlik dissertasiya şurasının sədri, ATU Dissertasiya işlərinin ilkin sənədlərinin yoxlanılması komissiyasının sədri, "Azərbaycan əczaçılıq və farmakoterapiya" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü, "Azərbaycan Tibb Universiteti Jurnalı"nın məsul katibidir. Mərkəzi ABŞ-da yerləşən Toksikoloqlar Cəmiyyətinin həqiqi üzvüdür.

Əzmkarlığı, elm və təhsilə marağı, humanistliyi və müasirliyi ilə hər kəsə örnək olan, gənc nəslin mükəmməl formalaşması, təhsilin keyfiyyətinin yaxşılaşması naminə heç nəyi əsirgəməyən professor Eldar Qarayevi 60 illik yubileyi münasibəti ilə təbrik edirik, ona sağlam canla uzun ömür, müvəffəqiyyətlər arzu edirik!

Təbrikimizi kafedranın əməkdaşı, dosent Eldar Əhmədovun ürək sözləri ilə bitirmək istərdik:

*Altmış yaşa yola saldın
Yetmiş-səksən bədi demə!
Doxsana çat, sən yüzə bax,
Qış yolunu kəsdə demə!
Sən el üçün yaşa, yarat,
Ellərimiz olsun abad.
Doxsanı da sən yüzə çat,
Ömür keçib bitdi demə!*

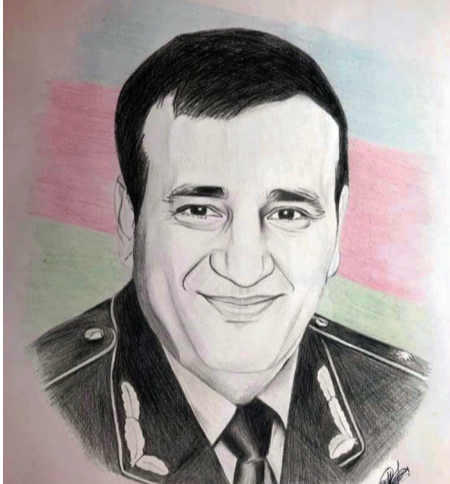
*Aylar ötüb ilə çatar,
Bülbül uçub gülə çatar.
Qardaşımız yüzə çatar,
Zaman ötüb keçdi demə!*

Əczaçılıq toksikologiyası və kimya kafedrasının əməkdaşları

İstedadlı tələbə

Gələcəyin həkimi həm də həvəskar rəssam, şair, idmançı və musiqiçidir

Gələcəyin həkimi Nüşabə Novruzlu, eyni zamanda gözəl rəsm əsərləri çəkir və şeirlər yazır. 2006-cı ildə Bakıda anadan olmuş N.Novruzlu 158 sayılı tam orta məktəbi bitirib. 2023-cü ildə 641.7 bal toplayaraq II Müləcə-profilaktika fakültəsinə daxil olub.

rəssamların texnikalarına baxıb, çox şey öyrəndim. Orta məktəbdə oxuyanda bəzi tədbirlər üçün şəkillər çəkmişəm. ATU-da isə Zəfər Gününə həsr olunmuş rəsm sərgisində iştirak etmişəm".

Bir portretin çəkilməsinə təxminən 2-3 gün vaxt sərf edir. Ən çox müraciət etdiyi də elə bu janrdır.

Nüşabə rəsm çəkməklə yanaşı, həm də idmanla məşğul olur. Özü də bir neçə idman növü ilə. Üzgüçülük, şahmat və badminton üzrə hətta yarışlarda da iştirak edib. Şahmat üzrə Bakı çempionu, badminton üzrə isə Bakı 2-cisi olub. Amma universitetdə dərsləri çox olduğundan, idman yarışlarında iştirakı ara verib.

Tələbəmizin rəsm əsərləri arasında şəhidlərimizdən Milli Qəhrəman Polad Həşimovun, Xudayar Yusifzadənin portretləri diqqət çəkir. Zəfər Gününə, Novruz bayramına aid əsərləri də var. Həvəskar rəssam məşhur Amerika basketbolçuları Stephen Cury, Kobe Bean Bryant, amerikalı aktyorlar Jared Padalecki və Jensen Acklesin portrelerini də yaradıb.

Və bütün bunlar Nüşabənin qabiliyyətlərinin hamısı deyil. Belə ki, o, gitarada ifa etməyi də bacarır. Xüsusilə xalq mahnılarını səsləndirməyi çox sevir.

Boş vaxtlarını səmərəli keçirməyi bacaran tələbəmizə uğurlar arzulayır, şeirlərindən birini oxuculara təqdim edirik:

SƏMAM OL

*Gəl sən mənim səmam ol,
Qanadlanıb uça bilim.
Ayaqlarım yorulsa da,
Dərdlərimdən qaça bilim.*

Allah rəhmət eləsin!

I Cərrahi xəstəliklər kafedrasının əməkdaşları kafedranın professoru Sürəddin Zeynalova anası

Güllü xanımın

vəfatından kədərli vəziyyətini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verirlər.

Xarici dillər kafedrasının əməkdaşları kafedranın müəllimi Şərqiyə Quliyevaya anası

Səfurə xanımın

vəfatından kədərli vəziyyətini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verirlər.

*Dərinliyi sevgim qədər,
Dayazlıqdan uzaq olsun.
Bürüyəndə məni kəder,
Ruhuma bir dayağ olsun.*

*Gündüzlərim sənə doğsun,
Gecələrim sənə batsın.
Qəlbində bir bağım olsun,
İçində sevgim gül açsın.*

*Gəl sən mənim səmam ol,
Buludlara apar məni.
Bu amansız, dar dünyadan
Gəl ömürlük qopar məni.*

Qabil ABDULLAYEV

Baş redaktor
MƏĞRUR ƏLİYEV

Müəlliflərlə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.
Əlyazmalar geri qaytarılmır

"Təbib" qəzetinin kompüter mərkəzində yığılır, səhifələnir, ATU-nun "Təbib" nəşriyyatında çap olunur və universitet daxilində yayılır

ÜNVANIMIZ:
Mərdanov qardaşları - 98c
2-ci mərtəbə,
Tel.: 595-24-97
tabibqazeti@gmail.com

Lisensiya H - 022633
İndeks -0269
Sifariş - 0018
Sayı 800